

„TÂNĂRA GENERAȚIE” ÎN HAINE DE FUNCȚIONAR. CAZUL MIRCEA VULCĂNESCU

Ionuț Butoi

Universitatea din București
Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării

*Abstract. The Young Interwar Generation is primarily known for its prodigious publicistic activities and the political (mis)adventures of its members. It is therefore not surprising that most studies pertaining to this generation of Romanian intellectuals have been undertaken using the venerable methodology of traditional **intellectual history** and its corresponding modes of analysis. More recently, however, studies concerning this phenomenon have been characterized by **social history** approaches. Of primary importance here is the socio-cultural context that structured the interpersonal and intergenerational relationships of these intellectuals, their gender roles, as well as their personal life-stories and career development. From a larger heuristic standpoint, such an approach enables us to gain a more nuanced insight into the society in which these writers lived. On a still more “micro” level of analysis, the scholar thus gains access to the “strategic reasoning” that informed the decisions of the historical actors in question.*

*Such newer approaches reconstruct a livelier, more textured image of the world from which these young people originated, lived, created, and acted. Moreover, the significance of the ideas and concepts deployed by the “young generation” acquire “materiality”, that is a shape which moulds itself onto the social reality they sought to describe and critique. Let us take for example the famous theory of “**forms without substance**” – an idea articulated by Titu Maiorescu as early as the 19th century. This was an attempt to encapsulate the deficiencies engendered by the overly hasty policies of socio-political modernization undertaken by Romanian political and intellectual elites. Many thinkers during the interwar period subscribed to Maiorescu’s critique. Amongst them was Nae Ionescu, one of the most influential figures among the young generation. Ionescu extended Maiorescu’s critique in a more radical direction. He discounted the possibility of **gradual** adaptation to western models, affirming the outright **incompatibility** between western institutions and autochthonous traditions.*

*One of the major themes brilliantly explored in the interwar literature was precisely this tension between the institutionalized forms of the modern state and a society with its own rules, practices, and norms; many of them at odds with the formalized prescriptions of the state. The purpose of this article is to explore some of the strategies whereby intellectuals negotiated this tension in the creative, everyday, and professional aspects of their life. My focus here is **Mircea Vulcănescu**, who was one of the most talented and practically skilled exponents of the “young generation”. In many ways, Vulcănescu is an atypical case. By virtue of his technocratic career, he*

succeeded in ascending to the higher rungs of the Greater Romanian state apparatus. In the process, he gained intimate knowledge of the mechanisms that enabled the functioning of the Romanian state. He was therefore perfectly positioned to add a practically-informed dimension to his colleagues' purely theoretical critiques. My analysis, therefore, seeks to clarify Mircea Vulcănescu's motivations and life-strategies and, in so doing, further edify the interwar socio-cultural context and social practices. A no less important goal is to outline Vulcănescu's assessment of certain contemporary social realities.

Key words: *Mircea Vulcănescu, young generation, interwar history, social history, modernization.*

1. CUM SE TRĂIA TENSIUNEA ÎNTRE FORMĂ ȘI FOND ÎN INTERBELIC?

Fenomenul „tinerei generații” din interbelicul românesc este cunoscut mai ales pentru activitatea publicistică a reprezentanților săi sau pentru diversele aventuri politice. Nu este de mirare că în studiile dedicate subiectului predomină analizele de text ce țin, cu precădere, de *istoria ideilor*. În ultima perioadă, au început să apară abordări noi¹, ce țin de o *istorie socială* a acesteia, prin care este pusă în context socio-cultural și analizată prin prisma relațiilor sociale, inter și intra-generaționale, a structurilor de gen, traseelor organizaționale și de carieră personală. În acest sens, avem o tânără generație care este privită atât într-o dimensiune structurală, obținând, astfel, o imagine nuanțată asupra societății în care au trăit reprezentanții ei, cât și într-o dimensiune „micro”, în care comportamentul/deciziile individului sunt analizate prin prisma „raționalității strategice”².

Avantajul unei astfel de abordări este că se obține o imagine mai vie asupra lumii sociale din care proveneau acești tineri, în care au trăit și au acționat ei. De asemenea, semnificațiile ideilor și ale conceptelor folosite de „tânără generație” se „întrupează”, prind un contur concret, cu priză la realitatea socială pe care, de altfel, căutau să o descrie. De pildă, să luăm cunoscuta idee a nepotrivirii dintre formă și fond, lansată de Titu Maiorescu încă din secolul al XIX-lea și folosită pentru a descrie deficiențele unei modernizări prea grăbite a societății românești. În perioada interbelică, pe linia maiorească s-au înscris mai mulți gânditori, cel care a avut priza cea mai mare la tineri fiind Nae Ionescu. Acesta a dus critica modernizării mult mai departe decât Maiorescu, afirmând că problemele nu sunt generate doar de ritmul nepotrivit, intempestiv, al acesteia, ci și de nepotrivirea funciară față de fondul cultural autohton³.

Cum se trăia însă concret, „pe viu”, această tensiune între forma instituțională a statului modern și realitatea unei societăți cu reguli, practici și norme sociale

¹ Mă refer, în special, la cercetările întreprinse pe subiectul Școlii Gustiene de către și sub coordonarea profesorului Zoltán Rostás.

² În sensul conceptului de *raționalitate* discutat de Giovanni Levi, *On Microhistory*, p. 104–108, în *** *New perspectives on historical writing*, Peter Burke (ed.), Cambridge, Polity Press, 2001.

³ Nae Ionescu, *Roza vânturilor*, București, 1990, p. 216–217.

proprii și, de multe ori, contrare acestuia? Miza articolului de mai jos este de a furniza un răspuns la această întrebare prin studiul focalizat pe Mircea Vulcănescu. Unul dintre cei mai talentați și dotați membri ai „tinerei generații”, Vulcănescu este, într-un anume fel, atipic prin cariera sa de tehnocrat al României Mari, care a parcurs mai multe trepte în ierarhia administrativă, ajungând până la nivelul de secretar de stat. A cunoscut, astfel, din interior, mecanismele statului modern român, putând revizui ceea ce alți colegi ai săi criticau sau analizau din punct de vedere strict teoretic. Scopul analizei de mai jos este de a oferi o imagine mai clară asupra motivațiilor și strategiilor de viață ale lui Mircea Vulcănescu, precum și acela de a mai obține, prin intermediul mărturiilor sale, crâmpoie de viață cotidiană care pot lămuri mai bine contextul și practicile sociale ale elitei interbelice în general, dar și elemente ale reflecției vulcănesciene asupra unor realități curente ale epocii.

2. ÎNCEPUTURI

Mircea Vulcănescu provenea dintr-o familie de funcționari/inspectori fiscali de rang mediu ai statului modern. Mărturiile familiale concordă în a atesta o vocație umanistă a tânărului licean Vulcănescu, ce consuna prea puțin cu viitorul pe care tatăl său, inspector financiar al Vechiului Regat, îl proiectase pentru el. După unirea de la 1918, Mihail Vulcănescu, tatăl lui Mircea, fusese numit de guvern director al Societății Petroșani și, din postura de funcționar folosit pentru unificarea legăturilor economice ale României Mari, văzuse nevoia de tehnicieni pe care o generase integrarea Ardealului industrializat. Astfel că intenția, formulată explicit, a „bătrânului” Vulcănescu era ca fiul său să urmeze Politehnica. Însă Mircea Vulcănescu se înscrie, spre dezamăgirea tatălui, la Facultatea de Filosofie și Litere și la cea de Drept, cel puțin conform mărturiei surorii sale, Michette Vulcănescu⁴. Dacă interesul pentru sociologie poate fi văzut ca ținând de aceeași vocație personală, Vulcănescu ajungând să își dea licența cu profesorul Gusti, specializarea în economie, care va fi făcută cu ocazia studiilor din Paris dintre 1925–1928, pare a fi mai degrabă o obligație de familie. În documentele din arhiva Vulcănescu, am găsit câteva notițe introspective despre alegerea specializărilor – economie și sociologie: „am avut de ales între economie și drept; avocatură sau finanțe. Sociologia îmi servește pentru cunoașterea realității sociale și pentru degajarea forțelor în luptă (AV⁵)”. Din punctul de vedere al economistului, notează Vulcănescu, sociologia îi va servi pentru „lărgirea orizontului”.

Aflat la Paris, Vulcănescu se va implica activ în faimoasa „conspirație” a carliștilor, adică în tentativele de aducere pe tron al prințului Carol, viitorul rege Carol al II-lea. A fost singura aventură politică în care s-a lăsat antrenat Vulcănescu,

⁴ Michette Vulcănescu, *...A fost omul timpului său*, „Manuscriptum”, XXVI, nr. 1–2, 1996, p. 250.

⁵ Pentru a nota citările din însemnările inedite ale lui Mircea Vulcănescu ce provin din arhiva privată a familiei sale, voi folosi acronimul AV (Arhiva Vulcănescu).

mai târziu dezamăgit de rege, votând inclusiv împotriva Constituției din 1938 cu prețul propriei demisii, neacceptată însă. Carlist, așadar, a întreținut la Paris legături cu Mihail Manoilescu, personajul politic cel mai faimos pentru „cauza” restaurației lui Carol, care, implicat adânc în această afacere, a agitat apele politice ale ultimelor momente ale guvernării liberale și a sfârșit prin a fi arestat pentru scurt timp tocmai din acest motiv. Vulcănescu însuși riscă să transmită mesaje secrete ale carliștilor, într-una din înțoarcerile sale din țară, dar este prins de agenții Siguranței și „fapta” îi atrage întreruperea devizelor necesare continuării studiilor la Paris, conform mărturiilor celei de-a doua soții. Nu se știe cât de apropiată era relația directă cu Mihail Manoilescu⁶, însă se știe cu certitudine că era prieten bun cu fratele acestuia, Grigorel, încă din timpul studiilor secundare și din ASCR (Asociația Studenților Creștini Români). Și se pare că această relație a jucat un rol important în debutul carierei lui Vulcănescu de la Ministerul de Finanțe.

După căderea guvernului liberal din toamna anului 1928, Manoilescu redevine influent, chiar dacă nu ocupă un loc de prim-plan în noile aranjamente politice și chiar dacă problema restaurației este amânată, pe moment, de Iuliu Maniu⁷. Se pare că datorită influenței lui Manoilescu ar fi fost numit tânărul Vulcănescu pe postul de referent la Ministerul de Finanțe, odată cu reorganizarea acestui departament. O scrisoare din Arhiva Vulcănescu, semnată de Grigorel Manoilescu și datată 3 mai 1929, pare să confirme acest lucru: „Dragă Mircea, dacă nu ți-a telefonat încă fratele meu, ia *imediat* (subl.a.) contact cu el în legătură cu reorganizarea Oficiului de Studii de la Ministerul de Finanțe, unde el ar fi dorit ca tu să joci un rol important”. De asemenea, și Margarita Vulcănescu își amintea, fără să fie prea sigură, că Mihail Manoilescu l-ar fi numit pe soțul ei referent⁸.

La doar câteva luni de la angajarea ca referent, M. Vulcănescu participă deja la elaborarea bugetului general al statului pentru anul 1930 (situația se va repeta în anii următori). Între timp, se lansează și pe scena publică a Bucureștiului, ținând numeroase conferințe pe teme generale: sistemul economic mondial, reformele din SUA și economia sovietică, gospodăria țărănească etc. Reflecțiile sale despre sistemul economic mondial și tendințele sale au fost sintetizate în studiul *Spre un nou medievalism economic* (1932), în care discută sistemele capitalist, comunist și tendințele structurale către un nou tip de economie, determinate de criza economică.

⁶ Margarita Vulcănescu scrie că Vulcănescu ar fi intermediat împăcarea dintre Mihail Manoilescu și Nae Ionescu, profesorul fiind „convertit” la carlism ceva mai târziu decât primul. În „*Jelui-m-aș și n-am cui, Jelui-m-aș codrului...*”, „Manuscriptum”, XXVI, nr. 1-2, 1996, p. 241, Vulcănescu însuși povestește episodul, în *Nae Ionescu așa cum l-am cunoscut*, ocazia împăcării fiind o serie de dovezi, declarații, documente și stenograme legate de afacerea abdicării prințului Carol, pe care Manoilescu i le furnizase lui Nae Ionescu, cu condiția ca ultimul să se împace cu el. Campania carlistă a luat un mare având prin aceste dezvăluiri. Interesant este că Manoilescu, în memoriile sale, nu evocă acest „detaliu”.

⁷ Mihail Manoilescu, *Memorii*, vol. 1, București, Edit. Enciclopedică, 1993, p. 172.

⁸ Zoltán Rostás, *Chipurile orașului. Istorii de viață în București*, Iași, Edit. Polirom, 2002, p. 100.

Pune în discuție ideea unui *nou ev mediu* (care avea și o conotație spirituală în accepția ei originală), lansată în epocă de rusul Nicolai Berdiaev, audiat de Vulcănescu la Paris, în perioada studiilor sale în economie. Era o idee care prinsese în epocă. În mod concret, Vulcănescu o folosea pentru a desemna noul tip de organizare socială și economică ce se întrevedea în urma marii crize, care nu va mai fi bazat pe libertatea individuală protejată juridic a capitalismului clasic, ci pe organizarea colectivă și dirijismul economic. În mod surprinzător, poate, pentru cititorul de astăzi, Vulcănescu încadrează SUA în rândul țărilor care au părăsit modelul clasic-liberal în favoarea unei organizări colective, mergând așadar spre aceeași tendință reprezentată, la modul extrem, de economia centralizată și planificată total a U.R.S.S. Ulterior, în 1934, analizând evoluțiile economice internaționale, observă o altă tendință importantă generată de gestionarea marii crize de către marile puteri: „socializarea pagubelor”, adică „preluarea artificială de către colectivitate” a falimentelor private prin intervenția directă a statelor⁹. Observațiile asupra acestui nou caracter al gestiunii crizei (prezent, ca fenomen, și în zilele marii noastre crize) sunt continuate într-o altă analiză, din 1937, în care constată două tendințe: „autonomizarea” economiilor naționale și păstrarea acestora într-o structură tipică timpului de război, prin subordonarea ei unui „îndrumător comun”, adică unei coordonări impuse de stat. De altfel, concluzia studiului este că aceste transformări ale economiei arată că, de fapt, „lucrează, în lumea de astăzi, pregătirea de război”¹⁰.

3. ÎNTRE FICȚIUNE ȘI REALITATE

În paralel cu aceste conferințe și studii publicate în reviste sau cotidiane financiare, în care „descurca” marile tendințe economice mondiale, Vulcănescu a fost numit, la ordinul ministrului de Finanțe Alexandru Neagu, în iunie 1935, director la Vămi, un salt brusc și neașteptat, după cum mărturisește:

*„Astăzi m-au numit director la Vămi. Andi (Alexandru Neagu – n.m.), care are întotdeauna gustul aventurii, neștiind cum s-o mai scoată la capăt cu certurile din această direcție și cu denunțurile care le urmează și îl plictisesc, m-a aruncat între ei ca pe un câine în mijlocul unui joc de popice. Are un fel de bucurie sadică să vadă dacă o să-mi frâng sau nu gâtul. Nu mă întreabă dacă vreau; îmi spune că s-a hotărât. Eu am impresia pe care am avut-o când am sărit întâia oară de pe trambulină. Nu știu nimic despre vămi. N-am condus niciodată un serviciu. Rolul meu în minister a fost numai acela de referent, cu răspundere intelectuală și numai pentru munca mea.”*¹¹

⁹ Mircea Vulcănescu, *Spre un nou medievalism economic. Scrieri economice*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, cuvânt înainte de Toma Roman, București, Edit. Compania, 2009, p. 320.

¹⁰ *Ibidem*, p. 329–334.

¹¹ Marin Diaconu, *Mircea Vulcănescu: Profil spiritual*, București, Edit. Eminescu, 2001, p. 76.

Un subordonat îl întâmpină sentențios: „Domnule director, pentru a reuși aici, cineva trebuie să fie sau un naiv, sau o canalie.” Amintirile din timpul șefiei de la Vămi lasă impresia unui adevărat șoc cultural: „...aproape toți inspectorii vamali, când îți vorbesc, fac cu ochiul. Serviciul ar merge minunat, dacă n-ar fi intrigăraia.” Evident, apar și presiunile și cererile de favoruri. Un oarecare Bălăcescu, chiar în biroului ministrului Neagu, cere o scutire ilegală de taxe vamale. Scena este relatată astfel: „încerc să îi rezist cu textele (legii – n.m.). Dl Bălăcescu, ca să mă convingă, îmi amenință copiii. Nu mă dau bătut. Atunci deputatul I., aflat în cabinet, mă întrerupe arțăgos: – Cum, dumneata crezi în lege? M-am uitat la el și i-am răspuns cu ciudă: – Nu, fac sport.”

Așadar, sintetizând, circuitul presiunilor arată astfel:

„(...) pentru orice chestiune nedreaptă, dacă ai respins pe solicitator, vine din nou la tine însoțit de-un gazetar. Dacă-l respingi și pe el, vine cu un deputat. Pe urmă, cu un ministru. Și dacă chestia e mare, vine și cu Consiliul de Miniștri. Va trebui să fac o listă a intervențiilor. Fiecare cu chestiile lui. Contribuție frumoasă la lămurirea esenței regimului nostru parlamentar.”¹²

Vulcănescu a recunoscut întotdeauna influența pe care Nae Ionescu a avut-o asupra sa. A preluat numeroase idei de la acesta despre clivajul dintre fondul cultural românesc și forma instituțională a statului modern. În haine de funcționar al acestui stat, pe care, teoretic, îl considera străin și opresiv față de societate, Vulcănescu resimte o tensiune acută între această concepție comprehensivă, propria sa etică și practicile reale cu care se confrunta și care sabotau atât ideea de stat modern, cât și conduita sa morală. Funcționar hiper-corect, el resimte profund hărțuielile la care este supus și imperativul aplicării implacabile a legii. O tensiune care e transformată în cugetări:

„Adevărul e că, luptând pentru «legalitate», lupt acum exact împotriva ideilor mele de totdeauna. Și, mai ales, în contra vieții. (...) noi punem bariere. Ca bolovani în calea unui râu, care trece pe alături. (...) Și totuși, trebuie să aplici legea. E un fair-play la care ai consimțit față de tine însuși. (...) Și totuși, procedând astfel, îmi dau seama că-mi trădez convingerea intimă, că angajamentul meu «legalist» trădează nu numai pe Nae Ionescu și tot ce știu de la el, dar și disprețul specific românesc față de norma abstractă, necesară și universală, adică impersonală, și predilecția noastră spre hatăruri. Nu-ncapă îndoială că, la fel cu tata, lucrez azi pentru România modernă, pentru europenizare. Trădător?”¹³

Reflecțiile prilejuite de experiența de la Vămi nu sunt singulare. Încă de pe vremea când era student la Paris, Vulcănescu, într-un text nefinalizat, se întreba

¹² Ibidem, p. 78.

¹³ Ibidem, p. 80.

dacă „favoritismul” nu ar trebui, cumva, privit cu ochii „cercetătorului de fapte naturale”. Pentru că, scrie el, „răul nu e favoritismul însuși”, pe care îl vede decurgând din unele obiceiuri ale organizării semi-feudale din istoria fanariotă, ci „regimul ipocriziei”, rezultat al nepotrivirii dintre statul modern și practicile sociale care continuă să funcționeze, deși formal sunt decretate ca inexistente. Interesant este că, în aceste reflecții, Vulcănescu consideră neîntemeiată critica democrației parlamentare românești, pentru că aceasta nu era una veritabilă, ci doar o „măimănărie”, o „adaptare superficială a unor elemente valabile într-un ansamblu de condițiuni de aiurea la organizarea treburilor noastre obștești – cu totul deosebite ca structură”. Spre deosebire de el, atât Nae Ionescu, cât și alți discipoli ai acestuia considerau că regimul democrației parlamentare este *în sine* un eșec al modernității. Pentru Vulcănescu, răul societății nu era generat de democrație, originea sa trebuind căutată în altă parte: „viciul cel mare al vieții noastre publice (...) e lipsa de pregătire politică a populației. Lipsa de bază națională a politicii, începând cu lipsa intereselor de apărare. Lipsa de legătură cu trecutul și cu tradițiile noastre proprii, care ne stăpânesc din subconștient (...)” Prin urmare, dacă atacarea democrației autohtone era o țintă falsă și soluțiile alternative anti-democratice, inspirate de fascismul lui Mussolini sau de Maurras, erau și ele la fel de lipsite de fundament¹⁴.

Apropo de raportul dintre practicile „favoritismului” și cele birocratic-impersonale ale statului modern, unele însemnări nepublicate ale lui Vulcănescu arată concepția mai degrabă originală pe care o avea acesta asupra chestiunii reformării statului. Intitulate chiar *Considerațiuni în legătură cu reforma statului românesc*, nedatate (încadrabile, în mare, în prima parte a anilor '30, după anumite indicii pe care le vom explicita mai jos), constituind suportul unei conferințe publice, însemnările pornesc de la următoarea constatare: „orice idee de stat este, în același timp, și un *reflex al echilibrului* care există la un moment dat între diferitele forțe sociale; și un *mit* prin care grupările sociale în conflict își reprezintă nevoia acestui echilibru” (sbl.m.). Refuzând de la bun început perspectiva evoluționist-hegeliană, istoricizantă, asupra ideii de stat (ca rezultat și semn al progresului), statul este definit de Vulcănescu ca o construcție fictivă ce reflectă raportul de forțe dintre clasele sociale, precum și ca mit ce are rolul de a justifica acest aranjament social și de putere. În ceea ce privește posibilitatea de a reforma statul ca realitate socială, Vulcănescu nu ezită să-și declare pesimismul:

„(...) *facem parte din grupul acelor cari cred extrem de puțin în însemnătatea reformelor sociale și care cred că foarte multe reforme nu schimbă decât cuvintele cu care desemnăm anumite lucruri care rămân neschimbate! Și, de aceea, nu avem decât foarte mică încredere în puterea acțiunii și credem, dimpotrivă, în puterea structurilor și-a conformațiilor spirituale, altfel zis nu cred că suntem pentru că ne*

¹⁴ Mircea Vulcănescu, *Opere II. Chipuri spirituale. Prolegomene sociologice*, București, Edit. Univers Enciclopedic, 2005, p. 786.

silim să facem, ci facem ceea ce ne lasă să facem, ceea ce suntem. Suntem adică dintre cei care cred că, oricât de îndrăznețe ar fi unele cuvinte, și oricât de amenințătoare ar fi unele perspective, există o realitate structurală românească de care se lovesc aceste perspective și aceste amenințări, realitate care oprește, ca un filtru, realitățile, și nu lasă să treacă decât cuvintele care le exprimă. (...) Voi încerca deci să vă arăt astă seară povestea unui conflict al raportului dintre o realitate și o ficțiune: neamul și statul românesc.” (A.V.)

Vulcănescu consideră că statul românesc modern a fost fondat pe „mitul burgheziei” (pe care o considera, în termenii lui Caragiale, „admirabilă, dar inexistentă”), având rolul de a fi „tutorele” acestei categorii sociale, de a o inventa, am spune noi, atât prin întreținerea funcționării de stat, cât și prin generarea unor industriași români prin politici protecționiste, subvenții și comenzi de stat. Astfel, narațiunea modernizării de tip occidental „ascunde funcția reală a statului care e aceea a formării burgheziei și, deci, a acumulării prin stat de la străinii mai bogați”. Mai departe, arată Vulcănescu, statul devine un instrument de captare a resurselor de către diverse grupuri sociale aflate în concurență. În momentul în care un grup social capturează statul și „uită” să lase, temporar, accesul la resurse altui grup (descriere lipsită de romantism a alternanței democratice), există riscul unor tensiuni:

„...dreptatea socială nu se realizează în România prin atribuirea fiecăruia a dreptului său, cât prin faptul că grupurile sociale abuzează pe rând. Așa că se realizează o equi-repartiție a avantajelor ce derivă din existența statului, pe care n-o tulbură decât prelungirea peste măsură a guvernării unui singur grup. Așa că forțele care explică raporturile de impaciență la dobândirea puterii sunt legate de urgența nevoii grupurilor din opoziție de a-și ameliora situația prin stat. (...) Partidele politice devin revoluționare de îndată ce sunt amenințate pretențiile păturii din burghezie pe care se sprijină.” (A.V.)

Odată cu marea criză din perioada interbelică, acest aranjament a fost supus unor presiuni puternice, iar în opinia publică a timpului o temă recurentă a fost aceea a „reformării” sau „simplificării” statului, pentru a reduce deficitele bugetare. Având în vedere acest indiciu, putem situa în acea perioadă textul inedit evocat aici. Care era soluția „simplificării” avansată de economistul Vulcănescu? În primul rând, renunțarea la „tutela burgheziei”: „A simplifica statul înseamnă deci ca statul modern românesc să renunțe la misiunea pentru care a fost creat: tutela burgheziei. Ceea ce ar fi o revoluție în deplinul sens al cuvântului.” Soluția de fond era însă ieșirea din ficțiune: „(...) să lepădăm ficțiunea și să ne creăm o normă din însăși realitățile în care trăim; să stabilim valorile în slujba cărora să fie statul.” În dimensiunea administrativă, crearea unei norme din practicile existente însemna, de fapt, transformarea „venalității funcțiilor” (adică a accederii în poziții de stat pe bază de favoruri și mită) în regulă administrativă. Drept exemplu mai

concret, Vulcănescu dădea sistemul notarilor din Franța, în care, se pare, nu puteai ajunge doar prin simpla calificare, ci și prin cumpărarea dreptului de a profesa.

Dincolo de aceste reflecții destul de filosofice despre tensiunea dintre fondul practicilor sociale și forma statului modern, prilejuită de diversele hatăruri cerute și refuzate, la Vămi, Vulcănescu intră în contact cu o lume economică mult mai spectaculoasă, vorace și versatilă. Grupurile economice erau extrem de puternice și exercitau suficientă presiune încât să determine emiterea de legi favorabile, renunțarea la proiectele legislative contrarii intereselor lor sau dărâmarea guvernului, atunci când opoziția se afla „pe val” și putea fi antrenat un curent anti-guvernamental. Negocierile dintre autorități și aceste grupuri luau forme dure și se foloseau, intens, mijloacele de spionaj industrial și tehnicile de ascultare a telefoanelor. Vulcănescu, altfel riguros în aplicarea legii, nu se dă nici el în lături să recurgă la aceste mijloace atunci când grupul petroliștilor (cunoscuți în presa vremii drept „Prinții Petrolului”) se opune vehement intenției sale de a impune o taxă de 12% pentru importurile și exporturile de petrol. Ce se întâmplase? Petroliștii au protestat față de taxă, în cadrul unei audiențe la ministrul Finanțelor de atunci, Victor Antonescu (sub primul guvern Tătărescu), înaintând, drept argument, cifre despre pierderile care vor fi suferite de industrie. Cifrele erau însă false, iar Vulcănescu demontează argumentarea, aflându-se în posesia cifrelor reale pe care le obținuse, conform propriei sale mărturii, prin „spionaj industrial”. În cele din urmă taxa va fi impusă, deși nu imediat, deoarece contextul nu o permitea, un rol în identificarea momentului oportun jucându-l ministrul Antonescu, cu mai mare experiență decât inflexibilul Vulcănescu¹⁵.

În *Cuvântul de rămas bun* către funcționarii din Vamă, Vulcănescu surprinde din nou tensiunea dintre respectarea strictă a legii și obiceiurile reale din administrație:

*„În organizarea realistă a relațiilor dintre semeni, intransigența puterii publice este plină de foloase pentru individ, ca și pentru obște. Tendința organelor administrative de «a face bună gospodărire», trecând peste legi, vine dintr-o îndătinată confuzie între ordinea administrativă și cea politică. Mi-a fost dat să văd uneori această concepție atât de înrădăcinată în societatea noastră, încât uneori m-am întrebat dacă e vorba într-adevăr de un păcat sau dacă nu e vorba decât de o formă specială de înțelegere a faptului administrației, caracteristică pentru unele popoare. S-ar putea să fie așa.”*¹⁶

Pe Nae Ionescu îl va „trăda” nu doar intelectual, ci la modul propriu, în momentul în care și acesta îi va cere un favor personal, și anume aducerea în țară a unui Maibach luxos, fără plata taxelor vamale. Evident, elevul și chiar discipolul nu face rabat de la lege nici în fața maestrului. Cariera de „Don Quijote” al Vămilelor se va încheia din momentul în care Vulcănescu descoperă, cu totul

¹⁵ Mircea Vulcănescu, *Există o Românie*, „Manuscriptum”, XXVI, nr. 1-2, 1996, p. 182.

¹⁶ Idem, *Spre un nou medievalism economic...*, ed. cit., p. 264.

întâmplător, în concediu fiind, un iaht care făcea contrabandă cu alcool. Iahtul aparținea lui Eduard Mirto, fost ministru al Comerțului și Industriei (1930) și al Comunicațiilor (1932–1933), membru marcant al Frontului Românesc condus de Vaida-Voevod. Cazul a stârnit un mare scandal mediatic. Aflăm că cel care intervine în favoarea contrabandistului este același Nae Ionescu – ce încasează un al doilea refuz de la Vulcănescu, pe care acesta îl „liniștește”, spunându-i că nu crede că vor exista repercusiuni asupra fostului ministru ci, mai degrabă, că el va pierde postul de director la Vămi. Lucru ce s-a întâmplat întocmai. Prin intervenția lui Mircea Cancicov, pe atunci ministru de Finanțe, Vulcănescu este mutat de la Vămi la Datoria Publică, de unde va redacta apoi memoriile asupra datoriilor țării și veniturilor naționale afectate de criză. Același Cancicov intervine pentru Vulcănescu când acesta își permite gestul sfidător de a vota împotriva Constituției lui Carol al II-lea, rămânând astfel, mai departe, la Datoria Publică, deși votul negativ i-a costat pe alți funcționari demiterea.

Despre perioada de la Datoria Publică, unde ajunge director în iulie 1937, știm, din propriile sale CV-uri, că ar fi „pregătit, timp de mai mulți ani, de-a lungul mai multor regimuri, terenul și condițiile tehnice ale operațiilor de naționalizare, conversiune și răscumpărare a Datoriei publice externe a României”¹⁷. Înainte de a ajunge director, este interesant de amintit, pentru a vedea concepția lui Vulcănescu despre chestiunile tehnice legate de datoria externă a României și de echilibrul unor date macrofinanciare în contextul efectelor Marii Crize, o analiză inclusă ulterior într-un *Memorandum* din 1936 asupra raportului făcut de Roger Auboin, unul dintre experții trimiși de Banca Națională a Franței între 1928–1933 pentru a coordona guvernul român în încercarea de a limita deficitele bugetare și de a deveni, astfel, un partener credibil față de creditorii internaționali.

Roger Auboin considera că dificultățile financiare ale guvernului de a asigura capacitatea plății datoriei externe erau provocate și de o creștere nejustificată a masei monetare, începând cu 1931, adică de un fenomen inflaționist. Creșterea masei monetare, considera expertul, ar fi antrenat o creștere a puterii de cumpărare interne și, astfel, ar fi condus la o dereglare a balanței comerciale în favoarea importurilor. Drept soluție, Auboin propunea provocarea deflației, ceea ce ar fi antrenat scăderea puterii de cumpărare pe piața internă a României, pentru a asigura Băncii Naționale capacitatea de a folosi devizele în scopul achitării datoriilor externe, și nu a susținerii masei monetare suplimentare din interior. Vulcănescu analizează cifrele macroeconomice și contestă punctul de vedere al expertului francez, arătând că importurile au continuat tendința de scădere înregistrată în anii crizei. În plus, dacă, teoretic, o creștere a pieței interne poate antrena creșterea importurilor într-o economie liberă, într-una tipică a României, unde comerțul exterior este dirijat de stat, nu a dus la acest rezultat¹⁸.

¹⁷ Idem, *Autobiografie*, „Manuscriptum”, XXVI, nr. 1-2, 1996, p. 17.

¹⁸ Mircea Vulcănescu, *Memorandum. Le problème du transfert*, 1936, p. 31.

De fapt, dificultățile create de capacitatea de plată a datoriei externe nu au fost, consideră Vulcănescu, atât efectele unei politici interne inflaționiste, cât efectul unei conjuncturi internaționale: anume, încercările guvernului român de a achita datoriile externe prin orientarea exporturilor către țările creditoare occidentale (pentru a echilibra balanța comercială și a obține devizele necesare) s-au lovit de politicile protecționiste ale acestora. Astfel, România se afla într-o situație fără ieșire: pe de o parte, presată să plătească datoria externă, pe de alta, incapabilă de a obține noi credite, din cauza condițiilor de împrumut „inacceptabile”, a imposibilității de a obține devize prin echilibrarea balanței comerciale cu țările creditoare și a faptului că acolo unde exporturile aveau piață de desfacere, devizele obținute nu puteau fi transferate în contul datoriilor. În concluzie, „imposibilitatea României de a face față plăților către străinătate nu provine din politica sa economică, ci din situația generală și, în mod special, din cauza politicii protecționiste impuse produselor agrare de statele creditoare”¹⁹. Soluția preconizată de expertul francez ar fi dus, argumentează Vulcănescu, la o contracție economică internă și la o nouă scădere a venitului național.

În preajma războiului mondial, Vulcănescu este trimis în misiuni cheie ce țineau de relațiile economice ale României: în 1939, apoi în iunie 1940, efectuează vizite la Paris și Londra, reprezentând interesele financiare ale statului român, în contractarea unor împrumuturi și în a face „lobby” pentru prezența anglo-saxonă pe piața românească. Într-un articol publicat, cu ocazia ultimei vizite, în periodicul britanic „The Banker”, Mircea Vulcănescu observă izolarea tot mai mare a României față de piața financiară anglo-saxonă și prezența crescândă a Germaniei, care oferă prețuri avantajoase pentru piața românească: România este țară debitoare față de țările vestice, dar nu mai reușește să echilibreze balanța de plăți, impulsionând importurile către țările creanțiere, nu poate, în schimb, să își vândă mărfurile decât pe piața Europei Centrale – unde dominantă e Germania. Practic, înainte de a deveni aliat politic al Germaniei, România ajunsese, în urma conjuncturii economice internaționale, în sfera de dominație a acesteia. Ca soluție pentru echilibrarea acestei dominații, Vulcănescu propunea orientarea pieței anglo-saxone către produsele industriale de calitate medie din România, pe care ar putea să le achiziționeze la un preț egal cu cel oferit de Germania²⁰.

4. SUBSECRETAR DE STAT ÎN GUVERNUL ANTONESCU

Vulcănescu ajunge subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe al guvernului Antonescu în urma recomandărilor făcute de George Cretzianu (ministru de Finanțe între 1940–1941), din proprie inițiativă, către mareșalul Antonescu însuși. Cretzianu îi confirmă lui Vulcănescu, în timpul reținerii în închisoarea de la

¹⁹ *Ibidem*, p. 38–39.

²⁰ Arhivele CNSAS, Dosar Al. Marcu și alții, vol. 19, f. 64–72.

Arsenal, acest lucru, explicând că fusese impresionat de prestația lui în dosarul valorilor ungare²¹. Inițial, Vulcănescu încearcă să refuze, trimițând o scrisoare lui Mihai Antonescu în care caută să decline „oferta”²². De altfel, îl refuzase, într-o primă instanță, și pe Mircea Cancicov, pe timpul guvernării legionare, când i se ceruse același lucru, principalul motiv al refuzului fiind lipsa de abilitate în a colabora cu legionarii²³.

Într-o declarație dată în primele faze ale acuzării sale ca parte a lotului secretarilor de stat ai guvernului Antonescu, Mircea Vulcănescu descrie episodul numirii sale în guvernul Antonescu astfel:

„Am fost chemat, la telefon, în dimineața de 25 ianuarie 1941, la ora 6 dimineața, din partea Dlui Conducătorul Statului, fiind întrebat dacă accept funcțiunea de Subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe. Nu mai văzusem pe Conducătorul Statului decât o singură dată înainte, la Președenția Consiliului de Miniștri, într-o audiență colectivă de serviciu cu Ministrul Finanțelor de

²¹ Mircea Vulcănescu a participat la negocierile de la Budapesta privitoare la cedarea Ardealului de Nord către Ungaria, consecință a dictatului de la Viena. Mai târziu, Cretzianu va proba prin scrisoare pentru a servi ca mărturie în procesul în care va fi implicat Vulcănescu: „Într-adevăr îți pot confirma că alegerea a fost făcută în urma recomandării mele către Generalul Ion Antonescu, ca unul ce te consideram ca cel mai capabil tehnician dintre funcționarii Ministerului de Finanțe pentru a împlini această însărcinare. În mai multe rânduri îi vorbisem de calitățile D-tale, de care avusesse, de altfel, ocaziunea să se convingă personal, cu prilejul conferinței ce a avut loc pentru stabilirea punctului nostru de vedere în diferendele de pe urma cedării Ardealului de Nord.” (Cf. ACNSAS, Dosar Al. Marcu și alții, vol. 19, f. 103–104).

²² Iată o parte din scrisoarea prin care Vulcănescu răspundea lui Mihai Antonescu: „Vă rog să judecați toate acestea cu ochiul obiectiv al omului de stat și veți vedea independent de orice aprecieri personale – că este cuminte și necesar să fiu ținut unde sunt. Sunt gata să dau, ca totdeauna, conducătorilor mei direcți, tot ajutorul pe care înțeleg să mi-l ceară până la stoarcerea puterilor mele trușesti și sufletești, dar sunt convins că cu un ministru priceput și om de meserie, ca cel pe care îl avem, sprijinit de râvna și priceperea conducătorilor de direcții, Ministerul de Finanțe nu are nevoie de subsecretar de stat. Împrejurări politice îl pot impune – și asupra lor nu mă pot pronunța, nefiind competent – considerațiuni tehnice în care am oarece pricepere – îmi spun însă hotărât că nu.” (Cf. ACNSAS – Dosar Al. Marcu și alții, vol. 15, f. 137).

²³ Mircea Vulcănescu evocă acest episod într-o declarație-interogator datată 17 octombrie 1945, în primele faze ale procesului lotului Alexandru Marcu: „(...) când domnul Mircea Cancicov a fost numit titular al departamentului Economiei Naționale, m-a solicitat și domnia sa, cu care lucrasem cât timp fusese titular la Finanțe – să fiu Subsecretarul său de Stat la acel departament. Aceasta în timpul guvernării legionare. În urma discuțiilor avute cu dânsul asupra condițiilor guvernării și asupra programului său, am refuzat, mulțumindu-i pentru încrederea arătată; sfătuindu-l însă să-și caute colaboratori dintre oamenii regimului, ca unii ce l-ar fi putut ajuta mai cu folos, problema esențială la acel departament nefiind în acel moment nepriceperea tehnică, cât abilitatea și capacitatea de conlucrare politică cu acel regim. În ce mă privește personal, nu aveam în afara legăturilor personale, cu aproape toți frunzașii generației mele intelectuale, de orice observanță politică, și a respectului ce mi s-a arătat cu prilejul diferitelor atitudini neconformiste pe care fusesem adus a le lua în cursul carierei mele administrative – niciun aport să-i aduc pe acest teren. Domnia sa a înțeles considerațiile mele și s-a adresat altora.” (Cf. ACNSAS, Dosar Al. Marcu și alții, vol. 21, f. 249–25).

atunci, Dl. Cretzianu, cu Directorul Div. Economice din Ministerul de Externe, cu Dl. Valer Pop și cu Dl. Mircea Niculescu, în legătură cu problemele Datoriei Publice în discuție între Români și Unguri în urma arbitrajului de la Viena, care se discutau pe atunci la Budapesta. Am cerut interlocutorului meu, telefonic, timp să mă gândesc, și am stat de vorbă cu membrii familiei mele care, date fiind împrejurările, nu m-au încurajat să primesc. Se isprăvisc tocmai rebeliunea; politică nu făcusem până atunci; situația externă era încurcată și ne găseam într-o conjunctură nu tocmai potrivită ideilor mele care, pe atunci, speram într-o victorie anglo-saxonă. Rusia, pe acel timp, era încă în neutralitate față de războiul european început între statele din apus. Copiii mei, în special, influențați de cele petrecute de curând cu oamenii politici ai fostului regim, stăruiau: «să nu primești să fii ministru, că vezi că miniștrii isprăvesc ori împușcați, ori în pușcărie.»²⁴

Am stat și am reflectat în cursul zilei și, către seară, am trimis o scrisoare Domnului Mihail Antonescu, pe atunci Ministru de Justiție – despre care știam că este un om de încredere al Conducătorului Statului și cu care avusesem relații camaraderești și profesionale mai întâi în Uniunea Universitară pentru Societatea Națiunilor, unde făcusem conferințe în același ciclu și, mai târziu, la Direcția Datoriei Publice, unde în calitate de avocat specializat în dreptul internațional, venise să discute cu mine unele probleme legate de profesiunea sa, privitoare la Datoria Publică.

În această scrisoare, a cărei copie o am, i-am arătat greșeala ce cred că se face luând, în acele vremuri, un Director din minister care-și cunoaște meseria și care e greu de înlocuit, spre a-l transforma în Subsecretar de Stat, funcțiune în care e ușor să se găsească postulanți. I-am amintit că nu am făcut și nu înțeleg să fac politică și că, dacă ar fi după dorințele mele, aș prefera să roage pe Conducătorul Statului să se gândească la altcineva. Dacă totuși acesta consideră că în împrejurările în care ne aflăm, chemarea pe care mi-o face echivalează cu un ordin militar, înțeleg ca funcționar al statului ce sunt, să accept acest ordin. Nu am mai primit niciun răspuns până a treia zi, când am luat cunoștință din ediția specială a ziarelor și dintr-un telefon al fostului ministru Cretzianu, care mă întreba dacă trebuie să trimită automobilul spre a depune jurământul – că am fost numit Subsecretar de Stat.”²⁵

În guvernarea Antonescu, atribuțiile lui Vulcănescu la Finanțe depind de ministrul pe care îl are. În timpul ministeriatului condus de generalul Stoenescu, total străin de domeniu, Vulcănescu este, practic, adevăratul ministru de Finanțe. Pe timpul ministeriatului lui Alexandru Neagu însă, atribuțiile sale sunt mai

²⁴ Soția sa, Margarita Vulcănescu, relatează astfel episodul numirii și modul în care aceasta le-a influențat viața: „Ar fi preferat să meargă la război, pe câmpul de luptă. Și Antonescu a spus: acesta este un ordin în timp de război, ordin ca la armată: să fie subsecretar de stat! Mereu zicea: Să mă lase ori să mă lupt, ori să mă lase să fiu la Datoria Publică! Pentru că știu de atâția ani să mă ocup de lucrul acesta. Pot să fac ceva mai eficace!” (...) Când era vorba de buget, trei zile și trei nopți stătea la minister. Acolo se rădea, acolo mânca și... cine știe ce mânca.” (în Zoltán Rostás, *Chipurile orașului...*, ed. cit., p. 88).

²⁵ Cf. ACNSAS, Dosar Al. Marcu și alții, vol. 21, f. 249–251.

restrânse și, de altfel, intră în conflict cu șeful său, încercând de două ori – fără succes – să își dea demisia²⁶.

Ca subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe, Mircea Vulcănescu, pe lângă treburile generale ale bugetului, intervine în spețe economice concrete, cum ar fi dosarul Șantierelor Navale Galați, ce intraseră în vizorul germanilor, reușind să contramandeze unele convenții economice defavorabile părții române, să reducă exportul de materii prime către Germania, colaborând la o politică financiară și economică atât de eficientă, încât România, în perioada războiului, a reușit să își dubleze cantitatea de aur de la BNR (ajungând la 24 și jumătate vagoane de aur) – caz unic pentru o țară participantă la Al Doilea Război Mondial. Impulsionează condiționat modernizarea armatei române, toate achizițiile fiind păstrate în interiorul țării pentru eventualitatea (deja preconizată) schimbării alianțelor²⁷. Toate aceste detalii, documentate solid, vor fi prezentate de Vulcănescu într-un memoriu redactat pentru procesul politic bazat pe principiul răspunderii colective, în urma căruia a fost condamnat la opt ani de temniță grea și la confiscarea averii.

Există unele indicii despre planurile de după război ale lui Vulcănescu cel puțin pe plan editorial în cazul în care ar fi rămas în libertate. Ca funcționar, a lucrat o vreme pe postul vechi de director la Datoria Publică, participând, în condițiile în care spectrul arestării era mereu prezent, la lucrările economice de fundamantare a poziției statului român la negocierile de pace de la Paris. Din toamna lui 1946 începe însă procesul lotului de demnitari ai guvernului Antonescu. Până la proces, Vulcănescu schițase planul lucrării sale de doctorat în economie, intitulată *Problemele economiei românești după Al Doilea Război Mondial*. Din schiță au rămas o introducere și planul pe capitole al lucrării. În mod sugestiv, introducerea e precedată de o triplă dedicație: tatălui său, funcționar economic al României interbelice, profesorilor (menționați în ordinea Dimitrie Gusti, Nae Ionescu și Virgil Madgearu) și „tovarășilor mei de generație”. Planul foarte larg al tezei de doctorat (capitolele merg de la sisteme economice globale la economia națională, abordată apoi pe fiecare nivel sectorial) este justificat atât prin experiența acumulată în cadrul Ministerului de Finanțe, cât și prin necesitatea existenței unei perspective care să surprindă integrator, dintr-un punct de vedere „românesc”, esențialul din fiecare din domeniile abordate. Amploarea tezei o mai justifică Vulcănescu, făcând trimitere la „înclinarea sociologică” datorată lui Gusti, încercărilor de sinteză specifice lui Madgearu și abordării originale, cu priză la realitate și dincolo de stereotipii, datorată „altui dascăl” nenumit, care este însă

²⁶ Mărturia asupra acestor tentative de demisie a fost dată de Alexandru Neagu fiicei lui Vulcănescu, Ioana-Maria-Margareta Vulcănescu. Nu am însă nicio mărturie despre conținutul conflictelor dintre ministru și subsecretarul său de stat. Paradoxal, Neagu era singurul dintre cei trei miniștri de Finanțe (ceilalți doi fiind gen. Stoenescu și Gheron Netta) pe care îl cunoștea personal, chiar până la a-l descrie ca „prieten” în declarația-interogatoriu citată mai sus.

²⁷ Activitatea din această perioadă e descrisă pe larg în Mircea Vulcănescu, *Ultimul cuvânt*, București, Edit. Humanitas, 1992.

ușor de intuit – Nae Ionescu²⁸. Un alt proiect de cercetare, structurat deja pe capitole fișate fiecare în parte (ceea ce înseamnă că scheletul lucrării era deja construit, urmând etapa redactării), fusese conceput în octombrie 1945 și era intitulat *Karl Marx și economia contemporană*, în care Vulcănescu intenționa să discute teoria marxistă atât din punctul de vedere al noilor teorii economice, cât și din punctul de vedere al sociologiei.

Deși convins, după cum am văzut, că statul modern român este o creație superficială, contrară practicilor sociale și economice ale societății, Vulcănescu și-a făcut riguros datoria de funcționar, pe care a descris-o la proces, de altfel, ca pe o tradiție familială: „(...) slujbaş, fiu și nepot de slujbaş, nu am avut alt patron decât pe stat, pe care l-am slujit din toate puterile, ori de câte ori am avut prilej”²⁹. Constantin Noica evocă un episod similar, în care Vulcănescu, în timpul războiului, afirma: „(...) bunicul meu a fost agent fiscal la țară, tatăl meu a ajuns secretar general la finanțe, eu am urcat până la treapta de subsecretar de stat”³⁰. Într-un mod, poate paradoxal, acest angajament care poate părea cuminte și „burghez” i-a adus moartea, spre deosebire de mulți colegi de generație care s-au aruncat cu capul înaintea în aventuri politice, dar au reușit să scape, la timp, de urgia istoriei.

5. CÂTEVA OBSERVAȚII DE FINAL

Perioada interbelică, pentru statul modern, este una în care decidenții politici au tot mai mult nevoie de **tehnicieni**. Complexitatea vieții economice interne și conjunctura internațională au un dublu efect: pe de o parte, restrâng drastic capacitatea de manevră a guvernelor; pe de alta, deciziile guvernamentale au nevoie, tot mai mult, de fundamentări atente, de studii, de ceea ce astăzi numim experți. Lucru intuit cu pertinență de Dimitrie Gusti și de Virgil Madgearu, chiar dacă ei înșiși erau depășiți deseori de evoluțiile societății; aceștia au întemeiat și primele instituții menite furnizării de specialiști sau tehnocrați capabili să fundamenteze științific reformele politice. Mircea Vulcănescu a colaborat cu amândoi. Am văzut chiar din experiența lui că tehnicienii, la rândul lor, sunt dominați de grupările economice puternice și, pentru a impune deciziile, au nevoie de actorii politici, care au abilitatea de a intui momentele potrivite implantării unor măsuri care stărnesc împotrivirea. Este o relație care creează o dublă dependență, cea a omului politic și a expertului, determinând forțe echivalente de negociere și o perpetuă căutare a definirii rolurilor. Astfel, sub fațada regimurilor carlist, antonescian sau de altă natură, ia naștere această relație definitorie pentru timpurile noastre între decidentul politic și expert, relație care, cu tot eșecul economic al României Mari, părea mai solidă pe atunci decât în zilele noastre, când capacitatea

²⁸ Mircea Vulcănescu, *Spre un nou medievalism economic...*, ed. cit., p. 392–402.

²⁹ Idem, *Ultimul cuvânt*, ed. cit., p. 36.

³⁰ Marin Diaconu, *op. cit.*, p. 127.

de negociere a guvernelor față de grupurile industriale sau față de creditorii internaționali pare inexistentă.

Vulcănescu în haine de funcționar economic este același și, totodată, diferit de Vulcănescu prietenul celor din tânăra generație, sau de Vulcănescu ucenicul mentorilor săi, sau de Vulcănescu „familistul”. Avem în fața noastră tot atâtea felii de viață care, la nivel micro, ne arată o parte din viața cotidiană interbelică și modul în care o persoană reușește să își „negocieze” strategia de viață într-un context dat. Prima impresie a acestui tablou este de hazard, de evoluții imprevizibile încadrate doar de unele condiții de status social caracteristice vremii. Deși provenind dintr-o familie de funcționari, Vulcănescu ajunge să fie el însuși funcționar mai degrabă în urma implicării într-un complot politic decât în urma unui traseu prestabilit de tradiția familială. Deși vocația pare să îi fie alta, totuși, ca funcționar, se implică serios în posturile în care va fi numit, atât practic, ca decident, cât și teoretic, prin contribuțiile economice. După ce terminase *Dimensiunea românească a existenței*, se pare că interesul său se deplasa tot mai accentuat către problematica economică, pe care ar fi vrut să o abordeze intens. Greu de spus, așadar, din acest punct de vedere, dacă Vulcănescu a fost mai filosof decât economist sau mai economist decât filosof. El însuși a ținut să păstreze mereu active legăturile de concepție cu mentorii săi, un sociolog, un economist și un filosof.

Dar toată această discuție este, probabil, caducă. El însuși nu suferea din cauza faptului că nu deținea o etichetă clară care să-i definească statutul. Altele erau provocările cărora trebuia să le facă față. Un om poate dori să fie multe, poate avea multe înclinații, de la cea de preot (conform mărturiei proprii soției) la cea de negociator cu creditorii internaționali, cum a fost cazul lui Vulcănescu. Poate să fi fost un soț și un tată excepțional, dar a riscat gesturi care i-au pus în pericol familia. Nepotrivirea dintre înclinațiile personale și atribuțiile impuse de context produce o tensiune care nu poate fi eliminată din viața unui om, o nepotrivire care poate fi cauza unei fertilități intelectuale superioare, datorită efortului crescut de înțelegere a situației, istoriei, sensului evenimentelor, dar poate fi și cauza risipirilor de energie în nenumărate direcții, care poate fi „gestionată” mai prost sau mai bine, prin plafonare sau printr-un efort de adaptare, prin sacrificarea libertății sau prin asumarea condiției și transformarea ei dintr-una tiranică și absurdă într-una semnificantă.